

УДК 327.82(477)

М.Л.Ляшенко

Досвід удосконалення форм і методів культурної дипломатії України

У статті розглядається процес удосконалення форм і методів культурної дипломатії України. Імідж держави у міжнародних відносинах в умовах інформаційного суспільства стає важливим фактором взаємодії із союзними державами. Вирішення цих завдань вимагає постійного удосконалення форм і методів розвитку вітчизняної культурної дипломатії.

Ключові слова: культурна дипломатія України, інформаційні впливи, імідж держави на міжнародній арені.

Традиційно важливим завданням дипломатії є просування інформаційними засобами інтересів України за кордоном. Національна культура це посол миру. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття на міжнародній арені в соціокультурних відносинах дедалі частіше проявляється тенденція нівелювання культурних відмінностей, конфлікту різних ідентичностей, або сприйняття іншої культури за законами ринку. Потрібен діалог, толерантність і спадкоємність національних культур у світі за умов його глобалізації. Дипломатія організовує взаємодію з національними урядами, мультинаціональними корпораціями і міжнародними організаціями.

Взаємодія України з Євросоюзом, як своєрідною пост національного державою, має підсилуватись стабільними та інтенсивними контактами з національними державами-членами Євросоюзу. У 2016 р. виникла ідея створення Українського інституту (Інституту Тараса Шевченка), який має допомагати презентувати Україну за кордоном на основі використання досвіду відповідних установ культурної дипломатії Польщі і Чехії.

У 2016 р. вийшла друком книга “Світ про Україну та українців”, зміст якої склали заяви, коментарі, витяги з документів і наукових досліджень, роздуми про Україну та українців державних діячів, політиків, дипломатів, представників міжнародних організацій, учених, письменників і митців іноземних країн. Зазначається, що на думку радника британського уряду з питань іміджу А. Саймона, визначальними є наступні фактори: “державне управління, експортна продукція, культура, люди, туризм, міграція та інвестиції” [1, с. 411]. Автор-упорядник цього видання В. Кирилич запропонував затвердити державну стратегію формування міжнародного іміджу України, зробити МЗС України єдиним центром координації цієї роботи, створити Український інститут. “Стратегічне управління іміджем країни передбачає постійне вивчення того, який саме престиж формується у свідомості різних аудиторій, а також сегментацію і виявлення цільових аудиторій, позиціонування – візуальні символи, події, заходи, персонажі – для підтримки бажаного престижу” [1, с. 414-415]. У статті І.В. Мусієнко “Культурна дипломатія України в контексті проблем

євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків” наголошується на проблемі недостатнього використання потенціалу культурної дипломатії в процесі європейської інтеграції України [2, с.119].

Мета статті пов’язана із систематизацією досвіду удосконалення форм і методів культурної дипломатії України.

Так звана “ситуація постмодерну”, обговорення якої ще донедавна відбувалося у вузькому колі філософів та переважно стосувалося інтелектуального діагнозу сучасної доби, на наших очах стає важливою рисою реальних суспільно-політичних процесів. Ознаками цього є масова втрата віри у безумовність та лійну неухильність прогресу, порушення каузальності світоглядної картини, коли послідовна низка подій втрачає характеристики закономірності, стаючи результатом випадкових рішень та спонтанних дій, а також формування конфліктогенних ідентичностей, які стимулюють насилля.

Дедалі більшого значення набуває практика, яку раніше називали “народною дипломатією”. Формально вона тепер повсякденно здійснюється у масовому туризмі. Однак більшого значення набуває пряма (або опосередкована) взаємодія структур громадянського суспільства. Українські неурядові організації ще тільки шукають вихід у мережу міжнародних відносин зазначених структур, яка відіграє дедалі більшу роль. Особливо перспективним для України цей формат дипломатії має стати на європейському напрямку. Тривалий трансформційний період суспільного розвитку негативно позначився на конкурентній спроможності України в сучасній системі міжнародних відносин. Стрімке скорочення чисельності населення, фіксація негативного демографічного балансу між працездатним та старіючим населенням, відсутність великих об’ємів енергетичних ресурсів, суттєві проблеми з інноваційним технологічним розвитком об’єктивно послаблюють потенціал України у новій системі міжнародних відносин.

Європейська політика сусідства фактично виштовхує Україну на європейську периферію. Але і в цьому становищі можна з користю для себе врахувати європейські інтереси, які полягають у збереженні України як ринку для європейських товарів, джерела робочої сили та місця скидання застарілих технологій. Моніторинг цих небажаних тенденцій має бути постійним, інакше буде неможливо врахувати потребу інтеграції України до спільного європейського ринку у якості країни не лише аграрного, а й технологічно оновленого індустріального укладу. Такий підхід дасть можливість у більш віддаленій перспективі (п’ятнадцяти-двадцяти років) зберегти основні атрибути українського ідентичності та державного суверенітету. Україні поки що важко органічно інтегруватися до Європейського Союзу.

На жаль, українська зовнішня політика не встигає за масштабними радикальними змінами у міжнародному середовищі. Оскільки умовна межа між внутрішньою та зовнішньою політикою в умовах глобалізації фактично зникла, перманентна українська внутрішньополітична криза транслюється на вітчизняну зовнішню політику. Ціннісні установки різняться, а армії зупиняти легше,

ніж ідеї. Моральний дух української політичної нації перебуває в процесі розвитку. Внаслідок цього українська нація не завжди послідовно та консолідовано підтримує політику держави. Громадянське суспільство в Україні перебуває в процесі становлення. А це означає, що недостатнім залишається вплив громадської думки на зовнішню політику. Громадська думка знаходить своє виявлення у засобах масової інформації, які суттєво впливають на неї. Відсутність належного контролю з боку громадянського суспільства над зовнішньополітичною діяльністю держави веде до її бюрократизації та низької ефективності. Правда, якщо громадська думка несе на собі відбиток некомпетентності та суб'єктивності, вона також не може бути справедливою щодо оцінки якості зовнішньої політики.

Саме еліти покликані розробляти зовнішньополітичні програми, спираючись не лише на власні інтереси, а на громадську думку. Мінливий розвиток сучасної міжнародної ситуації об'єктивно ускладнює процес прийняття рішень. Зокрема, неповна суперечлива інформація нівелює процес вибору між різними альтернативними рішеннями. Завдяки цьому ускладнюється мобілізація громадської думки, без чого неможливо досягнути національної консолідації заради вирішення конкретних проблем захисту інтересів України на міжнародній арені. А без цього важко створити та корегувати прагматичну зовнішньополітичну стратегію. У "сухому залишку" недостатньо структуровано залишається ієрархія цінностей, пріоритетів та інструментів реалізації міжнародних інтересів України.

Сучасна українська дипломатія має спиратися на сукупність методів та форм здійснення зовнішньої політики. Саме дипломатія залишається найбільш прийнятним способом подальшої розбудови нової системи міжнародних відносин. Від якості дипломатичної служби значною мірою залежить не лише імідж держави у світі, а й захист національних інтересів. Недостатній авторитет заважає Міністерству закордонних справ дійсно координувати зовнішню політику країни, що є небезпечним в умовах сучасної глибокої кризи, з якою стикнувся "переможний марш" процесу глобалізації.

Головним інтеграційним проектом для України на найближчу перспективу має бути утворення ефективної політичної нації, спроможної забезпечити оперативне реагування на виклики, які постійно породжуються дестабілізованою глобальною системою міжнародних відносин. Реалізувати цей проект неможливо, якщо постійно підпорядковувати власну політику та інтереси зовнішнім впливам та підпорядкування егоїстичних інтересів української еліти інтересам українського народу. Україні належить намагатися одночасно змінювати своє внутрішнє та міжнародне середовище, покращуючи власні статусні позиції, що в перспективі може дати бажаний результат.

Визнання за Україною права на європейську перспективу обумовлює прискіпливе спостереження за станом із дотриманням прав людини. Про не благополучність у цьому плані свідчить хоча б велика кількість звернень громадян України до Європейського суду з прав людини. Це, до речі теж

засвідчує факт недостатньої адаптованості національного законодавства до правових імперативів Європейського Союзу.

Реалізація концепції європейського вибору буде можливою лише за умов наявності зацікавлених в цьому соціальних прошарків, насамперед, середнього класу. Цьому має сприяти забезпечення сталого економічного зростання, утвердження інноваційної моделі розвитку, соціальна переорієнтація економічної політики. Створенню нових робочих місць має сприяти підтримка малого підприємництва, водночас треба створити платоспроможний попит для пропозиції на внутрішньому ринку товарів та послуг. Досягнення цієї мети може бути забезпечено трансформацією бюджетних ресурсів у чинник ефективного соціально орієнтованого економічного зростання, обмеження боргової залежності держави, підвищення надійності грошової стабілізації.

Важливою складовою стратегії європейської інтеграції України має бути ефективна культурна дипломатія. Збереження та популяризація нематеріальної культурної спадщини народу є важливим фактором само ідентифікації в умовах гібридних війн. До національних нематеріальних надбань відносять національний одяг, кухню, пісні, традиції, кухню, народне мистецтво.

Культурна дипломатія України діє в умовах глобалізації, тобто впливів на погляди пересічної людини світової політики і громадської думки, міжнародного права. Особистість поступово перетворюється на умовний центр культурної дипломатії, вищу цінність, критерій оцінки явищ і подій. Максимально поширеною стає демократична традиція вільного волевиявлення, користування свободою слова, правом на мирні зібрання, протести, тощо. Потужним чинником стає масове поширення сучасних технічних засобів комунікації, можливість отримувати необмежену кількість інформації та спілкуватися практично з кожною людиною в режимі реального часу.

На початку червня 2017 р. в Дипломатичній академії України відбувся Третій форум культурної дипломатії України. Ключовим завданням культурної дипломатії було названо реалізація культурних проєктів, спрямованих на підвищення рівня поінформованості міжнародної спільноти про Україну, її історію та культуру, роз'яснення її ідентичності і стратегічного курсу, спрямованого на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Планувалося відкрити Український інститут у США, Франції, Німеччині, Італії та Польщі [3, с. 24].

У листопаді 2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв “Стратегію комунікації в галузі європейської інтеграції на 2018–2021 роки”. Поставлена мета створення стабільної про європейської більшості в українському суспільстві, підняти рівень поінформованості українського суспільства про європейські цінності і стандарти, верховенство права і поваги прав людини та основних свобод, забезпечення гендерної рівності та подолання дискримінації у всіх її проявах, протидія дезінформації, яка спрямована на дискредитацію відносин України з ЄС та майбутнього членства України в ЄС. Наприкінці листопада 2017 р. МЗС України прийняв документ “Про затвердження Порядку органі-

зації поїздок іноземних та українських експертів”. У згаданому документі зазначається, що “мета поїздок іноземних та українських експертів є сприяння просуванню позитивного іміджу України за кордоном. До поїздок залучаються українські та іноземні експерти, які є відомими або визнаними фахівцями у сфері своєї компетенції та здатні позитивно впливати на зміцнення позитивного іміджу України” [4, с. 1]. Досі українські посольства не мали ні фінансових, ні правових засобів для організації поїздок діячів мистецтва, культури, політологів і т.д.

У сучасному глобальному інформаційному суспільстві актуалізується проблематика чіткого представлення національних держав у міжнародних відносинах. Такої презентації потребують не лише нові незалежні держави, а й національні держави, які мають багатовікову історію. Висока інтенсивність міжнародних культурних та інформаційних обмінів максимально ускладнює соціокультурне середовище формуванні та реалізації культурної дипломатії.

Традиційно важливим завданням дипломатії є просування інформаційними засобами інтересів України за кордоном. Національна культура це посол миру. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття на міжнародній арені в соціокультурних відносинах дедалі частіше проявляється тенденція нівелювання культурних відмінностей, конфлікту різних ідентичностей, або сприйняття іншої культури за законами ринку. Потрібен діалог, толерантність і спадкоємність національних культур у світі за умов його глобалізації. Дипломатія організовує взаємодію з національними урядами, мультинаціональними корпораціями і міжнародними організаціями.

Реалізують зовнішню політику держави професійні дипломати. “Українська дипломатична енциклопедія” визначає дипломата як “посадову особу, що виконує функції здійснення офіційних зовнішньополітичних зносин своєї країни з іноземними державами. Ведення міжнародних зносин покладається в кожній державі на відомство закордонних справ та дипломатичні представництва за кордоном, які укомплектовані спеціально підібраними дипломатичними працівниками” [5, с. 349]. Поняття “дипломатія” визначається як “офіційна діяльність глав держав та урядів, відомств закордонних справ, дипломатичних представництв та інших органів зовнішніх зносин з реалізації цілей і завдань зовнішньої політики держави, а також захисту прав та інтересів держави, її установ і громадян за кордоном” [5, с. 362]. “Дипломатія громадська – сучасні форма міжнародної діяльності неурядових інституцій (екологічної, правозахисної, наукової, мас-медійної, культурно-освітньої, гуманітарної спрямованості), які включаються в міжнародні відносини як неофіційні суб’єкти впливу на політику урядових та неурядових структур зарубіжних країн” [6, с. 370]. “Дипломатія іміджева – дипломатична діяльність держави, спрямована на створення за допомогою засобів масової комунікації іміджу національних інтересів та роз’яснення мети й основних завдань зовнішньої політики країни, а також формування бажаної світової думки громадської” [7, с. 378].

Поняття “дипломатія культурна” визначається як “1. Зовнішня культурна політика, мета якої полягає у збереженні національної культури, обстоюванні національно-культурної ідентичності в міжнародному співробітництві; поєднує політику держави щодо певних сфер культурної діяльності, культуру зовнішньополітичної діяльності, інструментальне використання культури та культурних норм у зовнішньополітичних діях. 2. Врахування в дипломатичній діяльності держави культурних факторів задля досягнення міждержавного порозуміння через подолання культурних бар’єрів. 3. Використання різноманітних чинників культури, мистецтва й освіти з метою захисту й просування на міжнародній арені національних інтересів” [8, с. 380-381]. “Дипломатія мережева – використання Глобальної інформаційної мережі в проведенні державами своєї зовнішньої політики в умовах “інформаційного суспільства”, коли кордони між внутрішньою і зовнішньою політикою стають все менш чіткими, ступінь відкритості інформаційних джерел зростає, і вони стають доступні для користування як державним установам, так і науковцям, підприємницьким структурам та широкій громадськості, які поступово стають самостійними акторами в міжнародних відносинах” [8, с. 381]. “Дипломатія публічна – міжнародна діяльність, спрямована на публічне представництво інтересів держав або легітимних інституцій (урядових установ, недержавних громадських організацій та окремих індивідів) у міжнародних відносинах. Основними інструментами дипломатії публічної є засоби масової комунікації, міжнародні та національні неурядові організації, міжнародні неформальні контакти й обміни” [8, с. 384].

Досвід спроб формування іміджу України на міжнародній арені спирається на Постанову Кабінету Міністрів України №1609 від 15 жовтня 2003 р. “Державну програму забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки” [9, с. 8]. Насамперед треба мати на увазі, що інформаційне суспільство перенасичене різними фактами та текстами. Інформація про Україну має привертати до себе увагу, адже в постмодерній “економіці знання” найбільшим дефіцитом стає дефіцит уваги. Тому ключовим завданням культурної дипломатії і презентація України в країнах-членах Європейського Союзу, аби привернути увагу до нашої точки зору, до своєї ідеї, до своєї інформації. Це дає можливість вивести інформацію про Україну зі сфери абстракції у сферу реального знання. Важливо, що Міністерство закордонних справ України активно присутнє у соціальних мережах [10, с. 1]. Суттєву роль у організації в Європі відзначення 100-ліття української дипломатії відіграло “Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин” [11, с. 1]. Але не менш важливо постійно нарощувати позитивні результати застосування інструментів культурної дипломатії. Яскравий приклад недостатнього використання потенціалу культурної дипломатії дає співпраця міст-побратимів. У 1957 р. створено Всесвітню федерацію поріднених міст. У Статуті Всесвітньої федерації поріднених міст наголошується на рівності населених пунктів-членів, на важливості регулярних обмінів, відмові від дискримінації, на універсальності

[12, с. 342]. Нагадаємо, що містами побратими є: Бердянськ – Ла-Сейн-сюр-Мер (Франція), Дарницький район м. Києва – Роменвілль (Франція), Дніпровський район м. Києва – Пантен (Франція), Запоріжжя – Лахті (Фінляндія), Бельфор (Франція), Київ – Тампере (Фінляндія), Флоренція (Італія), Тулуза (Франція), Краматорськ – Ісуар (Франція), Одеса – Генуя, Марсель, Оулу (Фінляндія) [12, с. 350]. На превеликий жаль, фінансових ресурсів місцевих громад в Україні як правило не вистачає для ресурсного забезпечення рівноправної участі у реалізації програм взаємодії міст-побратимів. Однак досвід удосконалення форм і методів культурної дипломатії України засвідчує важливість пошуку додаткових можливостей, асиметричних стратегій для представництва інтересів України в Європі.

Суспільство може міняти свій образ завдяки умовам, які люди створюють своєю діяльністю. Успіх національних суспільств пов'язаний із освіченістю, працьовитістю, інтелектуальним потенціалом населення. Від цього, зокрема, залежить здатність різних верств суспільства узагальнювати, обдумувати інформацію, отриману внаслідок моделювання складних конфліктних ситуацій. Без певного рівня знань про географію та історію неможливо правильно упорядкувати актуальні політичні події. Від цього залежить якість уявлень, зокрема, про соціокультурні та географічні межі Європи. Культурна дипломатія у всіх своїх формах має постійно працювати на мирний діалог на рівні держави, структури громадянського суспільства, індивідів.

Список використаних джерел і літератури

1. Світ про Україну та українців. Київ, 2016.
2. Мусієнко І.В. Культурна дипломатія України в контексті проблем євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків // “Розвиток суспільних наук: європейська практика та національні перспективи”: Львів, 25–26 грудня 2015 р. Львів, 2015. С. 118-121 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.repository.kpi.kharkiv.ua/bitstream/KhPI-Press/20830/2015_Musienko_Kulturna_diplomatia.pdf.
3. Чорна С. Третій форум культурної дипломатії визначив пріоритети // Голос України. 2017. 10 червня.
4. Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України. Фонд культурної дипломатії. Спр. 2017. Арк. 1.
5. Матвієнко В.М. Дипломат // Українська дипломатична енциклопедія. Київ, 2004. Т. 1.
6. Романенко Ю.В. Дипломатія громадська // Українська дипломатична енциклопедія. Київ, 2004. Т. 1.
7. Шевченко О.Ф., Яковець А.В. Дипломатія іміджева // Українська дипломатична енциклопедія. Київ, 2004. Т. 1.
8. Зернецька О.В. Дипломатія мережева // Українська дипломатична енциклопедія. Київ, 2004. Т. 1.
9. Державна програма забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки // Урядовий кур'єр. 2003. 17 жовтня.
10. Міністерство закордонних справ України в соціальних мережах [Електронний

ресурс]. Режим доступу: <https://www.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/4601>.

11. Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ca.ligazakon.net/document/40961065/dossier>.

12. Статут Всесвітньої федерації поріднених міст (затверджений 18 листопада 1981 р.) // Тихон Непомнящий, Песляк Михайл. В дружбе с городами мира. Москва, 1987.

Maria Lyashenko

Experience in improving the forms and methods of cultural diplomacy in Ukraine

The paper deals with current history of forms and methods of cultural diplomacy of Ukraine. The image of state is in international relationship in influence of informatics society as important factor of relationship with friend state. The above problems acquire special meaning in modern conditions of sharpening geopolitical competition concerning Ukraine.

Keywords: *cultural diplomacy of Ukraine, informatics influence, image of state in international relationship.*

М.Л.Ляшенко

Опыт усовершенствования форм и методов культурной дипломатии Украины

В статье рассматривается процесс усовершенствование форм и методов культурной дипломатии Украины. Имидж государства в международных отношениях в условиях информационного общества является важным фактором взаимодействия с союзными государствами. Решение этих задач требует постоянного усовершенствования форм и методов развития отечественной культурной дипломатии.

Ключевые слова: *культурная дипломатия Украины, информационное влияние, имидж государства на международной арене.*

Одержано 1 жовтня 2017 року